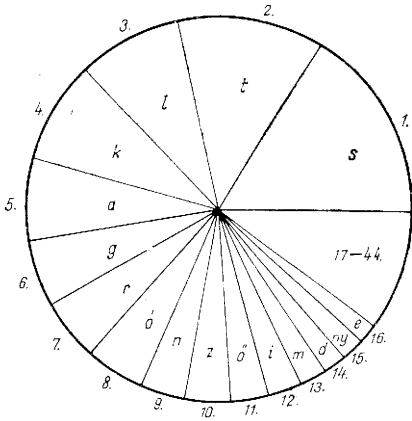


A buli és társai az Értelmező Szótárban

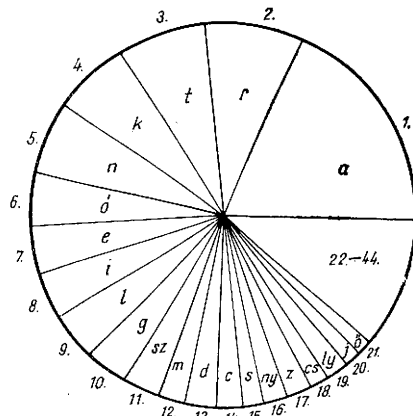
Studi-buli (= stúdió-buli) volt a televízió egyik múlt év végi adásában, a szilveszteri műsor vetette fel a *lufi* (= „lufbalon”) szót; közismert a *mini* gyors karrierje, a *krimi*, *nyugi*, *baki*, *cigi* bizonyos stílusrétegekben állandóan használatos kifejezések; nemrég olvashattunk szatirikus hetilapunkban a *behi*-ről — ezt a nevet adta a szerző a *behemót* nagy új autóbuzskocsiknak, melyek az ötös vonalán teljesítenek szolgáltatást. Az ilyen és ehhez hasonló alakulatok felhívják a figyelmünket ezekre a rendszerint apró (az eredetükül szolgáló tónél — ha van ilyen egyáltalán — rövidebb) -i végű szavainkra. Az alábbiakban, az Értelmező Szótár anyagát több oldalról átvizsgálva, megpróbáljuk elhelyezni ezeket a szavakat szókinszünknek e lexikográfiai törzsanyagában; rámutatni arra, milyen rokonok fogadják az új szójövénnyeket e szókinszben, milyen erők hathatnak közre ezeknek az alakulatoknak a létrejötte és elterjedése során, milyen erők hathatnak ellentétes irányban.¹

1. Induljunk ki először abból a tényből, hogy a vizsgált szavacsók mind *i*-vel végződnek. (Az a másik közvetlenül nyilvánvaló vonásuk, hogy „rövidek”, esetleg

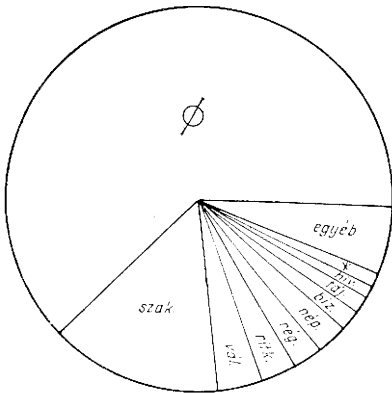
¹ Hadd fűzzek lapalji jegyzetben egy számomra lényeges megjegyzést mind ehhez a kis közleményemhez, mind a hozzá hasonlókhöz, melyek megjelentek, illetőleg a közeljövőben megjelennek. Elsődleges céloom e közleményekkel az volt, hogy megmutassam, milyen sok irányban lehet gépi feldolgozásunkat felhasználni — de távol állt tőlem a gondolat, hogy valóban fel is használjam ezeket az eredményeket az alaktan, az etimológia, a stilisztika stb. érintett területein. Hiszen nyilvánvaló, hogy az ÉrtSz. anyaga — bármilyen gazdag is — csupán kisebb vagy nagyobb része az összegyűjthető anyagnak (épp az ifjú -i végűek esetén nyilván kisebb része). Ezt további gyűjtéssel minden esetben ki kellene egészíteni, és főleg — a minél teljesebb anyagból bizonyos következtetéseket is le kellene vonni. Ez lenne a *f e l d o l g o z á s*, nem pedig csupán a *l e h e t ő s é g e k b e m u t a t á s a*; épp ez az azonban, amire ezekben a közleményeimben nem kívántam vállalkozni; még az ÉrtSz. anyagában is csak a közvetlen gépi eredményeket vettem figyelembe. (Így például itt általában nem fogok kitérni azokra a szavakra, amelyek második-harmadik helyen kaptak a fejben valamely érdekes stílusminősítést; nem érintem — egyetlen hely kivételével: *bibi*, l. alább — azokat a stílusminősítéseket, melyeket a szavak nem a fejben, hanem egyes jelentéseikben kapnak stb.) Épp e sorok írásakor már hetek óta azon töröm a fejemet, anyagom melyik részét *d o l g o z z a m i s f e l v a l ó j á b a n* (abban a szerencsében volt részem, hogy időközben ezt a kérdést Melcsuk kollégámmal személyesen is megbeszélhettem) — de *a*) abból nem néhány lap terjedelmű cikk lesz; *b*) az nem fogja felölelni az egész magyar alaktant, szóképzéstant, stilisztikát stb., amelyeket ezek a kis közlemények *é r i n t e n e k*. (Melcsuk kollégám egyébként az én eredeti elképzelésemhez képest is szűkebb területet javasolt a tényleges feldolgozásra.) Folyóiratunk hasábjain hamarosan be akarok számolni arról, mi történik addig, amíg a gépi listából olvasható cikk lesz; azt még magam sem tudom, mi történik addig, amíg a gépi listából tudományos feldolgozás lesz — az vesse rám ezért az első követ, aki már valóban évek óta együtt dolgozik a gépekkel, s így ezt is tudja.



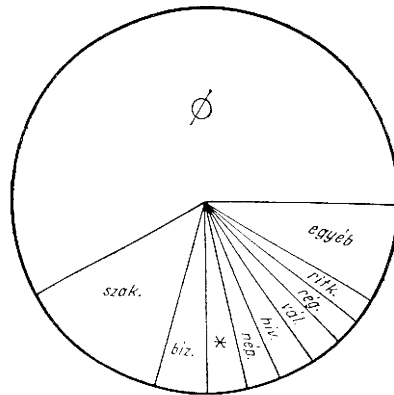
1. ábra. Az ÉrtSz. egész címszóanyagának eloszlása végződés szerint



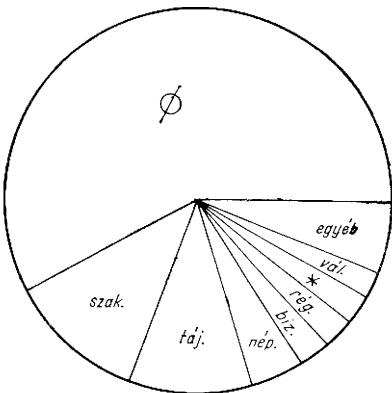
2. ábra. Az ÉrtSz.-beli tőszavak eloszlása végződés szerint



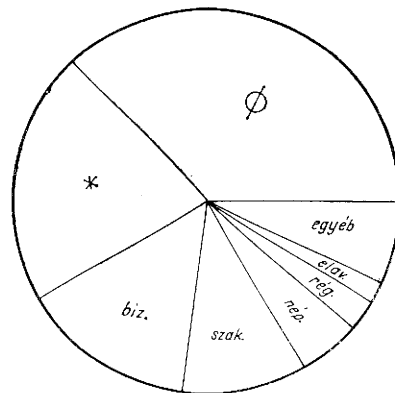
3. ábra. Az ÉrtSz. egész címszóanyagának eloszlása stílusnemek szerint



4. ábra. Az ÉrtSz. egész címszóanyagának i végű szavai stílusnemek szerint



5. ábra. Az ÉrtSz.-beli tőszavak eloszlása stílusnemek szerint



6. ábra. Az ÉrtSz.-beli i végű tőszavak eloszlása stílusnemek szerint

„rövidebbek annál a szónál, melyből származtathatjuk őket”, nehezen fogható meg.) Vajon mit mondhatunk magáról a rövid *i*-ről mint végződésről, ha a szavak szótári alakját tekintjük?

A pontosabb s kényelmesebb válaszadás végett tekintsünk rá az 1., illetőleg a 2. ábrára (a számszerű adatokat az 1., illetőleg a 2. táblázat tartalmazza). E két ábrán (és a két táblázaton) feltüntettük, hogy a szavak hány százaléka végződik *a, b, c* stb. betűre, 1. az ÉrtSz. teljes anyagában, 2. az ÉrtSz.-ban foglalt tőszókincsben. A két eredményesorozat persze önmagában is érdekes, itt pusztán összegezzük, ami róluk közvetlenül leolvasható. 1. A szótári alakok végződése gyakoriság szerint másképpen alakul az ÉrtSz.

1. táblázat

Gyakoribb szóvégek az ÉrtSz. egész címszóanyagában

Utolsó betű	Részaránya az ÉrtSz. egész címszóanyagában (százalék)	Halmazott százalék*
s	16,55	16,55
t	12,26	28,81
l	8,58	37,39
k	8,51	45,90
a	7,20	53,10
g	5,61	58,71
r	5,08	63,79
ó	4,93	68,72
n	3,95	72,62
z	3,75	76,42
ő	3,47	79,89
i	2,65	82,54
m	2,12	84,66
d	2,06	86,72
ny	1,91	88,63
e	1,69	90,32

* A halmazott százalék: *s*-sel és *t*-vel együtt a szavak 23,81%-a végződik, *s*-sel, *t*-vel és *l*-lel együtt összesen 37,39% stb. A körgrafikonokról jól érzékelhető a halmazott százalék is.

egész anyagában, és másképpen a tőszókincsben; 2. A képzők jelenléte — mely egyébként az 1. alatt leírtat is magával hozta — abban az irányban hat, hogy az ÉrtSz. egész anyagában kevésbé egyenletes a szóvég szerinti eloszlás, mint a tőszókincsben: az általános szókincsnek több mint a fele öt betű valamelyikére végződik (*s, t, l, k, a*), a tőszókincsnek ugyanekkora hányada hat betű valamelyikével (*a, r, t, k, n, ó*); az általános szókincs 90%-a tizenhat betű valamelyikével végződik, a tőszókincsnek ugyanekkora hányada — huszonegy betű valamelyikével.

Magára az *i* végződésre vonatkozóan azt mondhatjuk, hogy az általános szókincsben a 12. helyet foglalja el (a szavak 2,65%-a végződik rövid *i*-vel), a tőszókincsben előkelőbbet: a 8.-at (a tőszavak 4,08%-a végződik ugyanezzel az elemmel: megjegyzendő, az általános szókincsre vonatkozó adatok mindenütt egészen véglegeseknek tekinthetők; a tőszókincsre vonatkozóak a század százalékok értékét illetően még némi változást szen-

vedhetnek egy most folyó ellenőrző munka eredményeképpen). Az általános szókincsben az *-ú*-tól a *-w*-ig terjedő legritkább 21 betűvel összesen végződik annyi szó, mint *i*-vel; még az általános szókincsre sem mondható tehát, hogy az *i* nagyon ritka végződés volna.

2. Ám a *buli* rokonainak körét nyilván szűkebbre kell vonnunk, két szempontból is.

Egyrészt: az általános szókincsben százsámra találjuk az *-i* képzős melléknveket, melyek nyilvánvalóan nincsenek kapcsolatban a vizsgált szócsoporttal. Figyelmünket

2. táblázat

Gyakoribb szóvégek az ÉrtSz.-ban foglalt tőszavak között

Utolsó betű	Résaránya az ÉrtSz.-beli tőszavak között (százalék)*	Halmazott százalék
a	18,9	18,9
r	8,2	27,1
t	7,4	34,5
k	6,7	41,2
n	6,0	47,2
ó	4,7	51,9
e	4,3	56,2
i	4,1	60,3
l	4,0	64,3
g	3,3	67,6
sz	3,2	70,8
m	2,5	73,3
d	2,4	75,7
c	2,3	78,0
s	2,1	80,1
ny	2,1	82,2
z	1,9	84,1
cs	1,7	85,8
ly	1,7	87,5
j	1,5	89,0
ó	1,1	90,1

* Nem egészen végleges eredmények.

tehát inkább a tőszavakra kell irányítanunk. Másrészt: a vizsgált szavaknak van valamilyen, jól érezhető, nehezebben meghatározható hangulatuk, stílári színzettségük. Figyelmünket tehát a szókincs stílusminősítés szerinti eloszlására is kell fordítanunk.

E két szempont szerint tanulmányozhatjuk anyagunkat azokra az eredményekre építve, melyeket grafikusán a 3–6. ábrán tüntettünk fel, ezúttal a számszerű adatok táblázatokban való közlését mellőzve. A 3. ábra azt mutatja, milyen arányban tartalmaz az ÉrtSz. a lexikográfiai „fej”-ben, vagyis az egész címszóra vonatkozóan, stílárián nem minősített szavakat (ezeket jelöltük 0-val), illetőleg első helyen valamely szaknyelvhez

tartozónak, argónak, bizalmasnak, durvának stb. minősítettek. A 4. ábra ugyanezt érzékelteti az általános szókinés *i* végű szavaira vonatkozóan, az 5. ábra — a tőszókinés egészére vonatkozóan, a 6. ábra — a tőszókinés *i*-vel végződő elemeire vonatkozóan. (Megjegyzendő: mind fentebb, mind itt és a továbbiakban a szó legszorosabb értelmében vett tőszavakat és csak azokat tartottuk szem előtt, tehát az idegen szövegűeket — mint *eminencia* —, a gyakori idegen szókezdetűket — mint *mikroszkóp* stb. — és egyéb, nem teljes értékű vagy nem egészen vitathatatlan tőszavakat kihagyjuk a számításból.) Mit olvashatunk le ezekről az ábrákról, illetőleg a mögöttük álló számszerű eredményekből, melyeket ezek az ábrák természetesen csak igen elnagyolt formában érzékeltetnek?

Mind az általános szókinés, mind annak *i* végű elemei, mind a tőszókinés egésze zömében stílusban nem minősített, illetőleg valamely szaknyelvhez való tartozással kiemelt elemeket tartalmaz. (Ilyen szaknyelvi utalások az ÉrtSz.-ban: *Áll* — állattan, *Állatteny* — állattenyésztés, *Ásv* — ásványtan, *Aszt* — asztalosipar, *Bank* — bankszakma és így tovább, mindezek összefoglaló elnevezése nálunk: „szaknyelvi”, az ábrán rövidítve: „szak.”) Az első, „semleges” csoportba tartozik mindhárom csoportban a szavaknak jóval több mint a fele (általános szókinés: 62,87%, ennek *i* végű elemei: 58,52%, tőszavak: 63,64%), az első és a második csoportba a szavaknak közel háromnegyed része (illetőleg több mint háromnegyed része — az általános szókinésben). Érdekes és szempontunkból jelentőséggel bíró eltérést mutatnak azonban az *i*-vel végződő tőszavak (6. ábra). Igaz, az első helyen itt is a stílusban nem minősített elemek szerepelnek, ám arányuk alig több egy harmadnál (37,50%). Mindjárt őket követik, tekintélyes mennyiségben, a helytelennek minősített elemek (ezt ábránkon *-gal jelöltük) meg a bizalmas stílusminősítésűek; csak utánuk következnek itt a szaknyelvi szavak (10,48%-os aránnyal). Vagyis: *i*-vel végződő tőszavaink sokkal kevesebb semleges stílusminősítésű elemet tartalmaznak, mint a tőszavak összessége, mint az általános szókinés, mint az általános szókinés *i* végű elemei; viszont jóval nagyobb köztük a helytelen és bizalmas minősítésű szavak aránya. Ezzel körülbelül helyben is vagyunk: egyik oldalról alátámasztást nyert az az érzésünk, hogy a keresett *i* végű szavak a tőszavak között sűrűsödnek és — most már megmondhatjuk, az ÉrtSz. alkalmazta stílusmeghatározásokkal élve — helytelen vagy bizalmas minősítésűek.

Ám ez csak alátámasztás és csak egy oldalról. Fordítsuk meg a kérdést az egyes stílusnemek szemszögéből tekintve: vajon vannak-e az egyes stílusnemekre jellemző szavak? (Nem merek képzőkről beszélni, mert magáról a kérdéses szavak *i*-jéről sem merném azt állítani, hogy az — képző.) Még konkrétan: vajon az egyes azonos stílusminősítésű szócsoporthoz milyen aránnyal szerepelnek az *i* végűek? Idézzük emlékezetünkbe az 1. táblázatból azt az adatot, amely szerint az általános szókinés 2,65%-a végződik *i*-vel, valamint a 2. táblázatból azt, hogy a tőszavak 4,08%-a végződik ugyanígy. Ennek ismeretében azt mondhatjuk: ha valamely stílusnem szavai között sokkal nagyobb arányban szerepelnek az *i* végűek, akkor erre a stílusnemre jellemző az *i* végződés; ha meg, fordítva, egyes stílusrétegekben az átlagnál jóval kevesebb az *i* végű elem, akkor ezekre a rétegekre éppen ez jellemző. Az általános szókinésben messze kiemelkednek e szempontból a gyermeknyelvi szavak: ezeknek 34,04%-a végződik *i*-vel (vagyis e szavak között az *i* végűek több mint tízszer olyan gyakran fordulnak elő, mint az általános szókinés egészében!). Jelentős hely jut az *i* végűeknek a helytelen (8,72), a gúnyos (7,84) és a bizalmas stílusnem (7,39%) szavai között is. Másfelől, feltűnően kevés *i* végű elem van a finomkodó, hangutánzó-hangfestő, sajtónyelvi, szocializmus előtti, rosszálló és választékos kifejezés között. És végül: se hideg, se meleg viszonya van az *i*

végnek (vagyis az átlagoshoz közel álló értékben fordul elő) az új, az irodalmi, a stílusosan nem minősített, a régi, elavult, szak- és tájnyelvi elemek között. Némileg hasonló, bár egyes részletekben ettől eltérő képet kapunk a stílusnemekre bontott tőszavak között. Nevezetesen: *i*-n végződik a gúnyos jelzetű tőszavak 66,67%-a, a helytelenek 34,84%-a, a bizalmasak 20,93, a tréfások 16,67%-a és így tovább (a „negatív irányt” itt nem ismételtem el). Vagyis: egy érezhetően kiemelkedő tömböt alkotnak az *i* végűek a gyermeknyelvi szavak között; ezenkívül a szóvég jellemző a helytelen, a gúnyos, a bizalmas stílusnemre; ilyen végű szavak hiánya jellemző a finomkodó, hangutánzó-hangfestő stb. szavakra.

(Hadd tegyek itt egy zárójeles, bár nem mellékes megjegyzést. Az *i* végűek százalékos arányát az egyes stílusnemekben úgy is lehetne tekinteni, mint az egyes nemek „távolságát” az *i* végtől — persze, minél nagyobb ez a szám, tartalmilag ezt a távolságot annál kisebbnek kell tekinteni. Ebben az esetben igen elégáns és jól kidolgozott matematikai módszer áll rendelkezésünkre egy pont — az *i* vég — e sajátos távolságának kiszámítása céljából huszonhét további ponthoz képest — összesen ennyi stílusminősítés van az ÉrtSz.-ban. Ám maguk a stílusminősítések elég viszonylagosak, így kár lenne ezzel az egzaktsággal dolgozni. De különben is: azt hiszem, a matematikai nyelvészetet nem kell okvetlenül úgy érteni, hogy kilógjon belőle a matematika: az előző bekezdésben épp ezt a „távolság” dolgot igyekeztem elmondani úgy, hogy szemem előtt lebegett ez a matematikai modell, de nem tartottam szükségesnek, hogy ott még akár csak célzást is tegyek rá. Én a magam részéről nagyon örülnék, ha nyelvész olvasóim ezentúl is kevés matematikát találnának írásaimban; hogy valójában hol s mennyi volt benne, arról igyekszem majd időről időre beszámolni — matematikus kollégáim előtt.)

3. Ám, azt hiszem, már túlságosan sokat beszéltem a címben feltüntetett szóról és társairól — és nem mutattam be magukat ezeket a szavakat a maguk összességében. Íme a fontosabb stílus csoportok a tőszavak köréből (természetesen csak az *i* végű tőszavakról van szó; egyes szavak után az emelt számok az ÉrtSz. homonima jelölésének felelnek meg):

A tőszónak a fejben nincs stílusminősítése: *i*, *alibi*, *bubi*, *deci*, *duránci*, *ciszterci*, *murci*, *kádi*, *pökhendi*, *lei*, *fi¹*, *fi²*, *ki¹*, *ki²*, *khaki*, *maki*, *kroki*, *márki*, *ferbli*, *cucli*, *talkedli*, *svindli*, *ródlí*, *deli*, *tréfli*, *kifli*, *sífli*, *rigli*, *cvikli*, *verkli*, *oszmánli*, *fregoli*, *paroli*, *gimpli*, *másli*, *vírslí*, *muskátlí*, *születli*, *püli*, *buli*, *kuli*, *puli*, *ribizli*, *mopszli*, *ruszli*, *mi¹*, *szalámi*, *talmi*, *komi*, *permi*, *gumi*, *pumi*, *szamorodni*, *zseni*, *zokni*, *spulni*, *mahagóni*, *póni*, *makaróni⁽¹⁾*, *ruszni*, *pari*, *kanári*, *kolibri*, *börberi*, *harakiri*, *iszkiri*, *mimikri*, *kapri*, *csitri*, *lutri*, *putri*, *huri*, *zsüri*, *kicsi*, *kocsi*, *tepsi*, *manysi*, *gázsí*, *ti¹*, *püti²*, *chanti*, *parti²*, *spagetti*, *liliputi*, *taxi*, *gugyi*, *kvázi*, *mozi*, *fokszí*, *messzi*.

A szó első (és egyben legtöbbször egyetlen) stílusminősítése *bizalmas*: *buci*, *ifi*, *kübli*, *spicli*, *hokedli*, *ringli*, *pakli*, *bumli*, *tipli*, *krumpli*, *vurstli*, *kapszli*, *csuzli*, *ni*, *pacni*, *néni*, *vegni*, *maróni*, *pacsní*, *muri*, *bácsí*, *tanti*, *restí*, *bugyi*, *kajszí*; *strici*, *lakli*, *trotli*, *pacsubi*, *lárifári*, *bliktri*, *ramazúri*, *püti*, *centi*, *lityi*, *puszsi*; *szoci*, *piszi*.

A szó első (és egyben sokszor egyetlen) stílusminősítése *helytelen* (vagy ami ezzel egyenértékű: emelt csillag a címszó után): *bébi*, *pracli*, *sercli*, *karmonádlí*, *rádlí*, *cvekedli*, *nokedli*, *mdli*, *pucli*, *stangli*, *kvargli*, *dakli*, *sámlí*, *símlí*, *rumli*, *fásli*, *kamásli*, *pejszli*, *gersli*, *perli*, *dakszli*, *rósejbní*, *plecsni*, *kalucsni*; *kurbli*, *stanicli*, *vádlí*, *stampedli*, *hecsedli*, *partedli*, *bejgli*, *smírgli*, *fuszekli*, *cirkli*, *rapli*, *stempli*, *cellí*, *küli*, *svartli*, *mázli*, *pemzli*, *kapucni*, *lokni*, *smarní*, *pojézni*, *fakszni*, *stelázsi*; *pukedli*, *puszedli*, *strímflí*, *stikli*, *kraválli*, *sufni*. Figyelmet érdemel az a körülmény, hogy ezek a helytelenített szavak — a *bébi* és a *stelázsi* kivételével — az *i* előtt számunkra csúnya mássalhangzócsoportot, nem

csupán egyetlen mássalhangzót tartalmaznak, olyanokat, mint (*r*)*cl*, *dl*, *ngl*, *rgl*, *kl*, *ml*, *sl* stb. Hasonló mássalhangzócsoportok előfordulnak persze, mint láttuk, más stílusrétegekben is (kiváltképp: a nem minősítettek között); de az *-i* előtti mássalhangzócsoport és a helytelenítő ítélet fenti értelemben vett „közelsége”, rokonsága nyilvánvaló.

Első helyen gyermeknyelvnek minősített szavunk az ÉrtSz. egész anyagában sincs sok, ezért itt az egész listát közölhetem; jól látható az *i*-vel végződők elég egységes csoportja: *csicsija*, *kaka*, *fogócska*, *hinta-palinta*, *dada*, *csüccs*, *kukucs*, *csecse*, *tente*, *paci*, *tánci-tánci*, *didi*, *bújódsi*, *kaki*, *csoki*, *bili*, *cumi*, *papi*, *pacsi*, *hajcsi*, *papizik*, *hajcsizik*, *csicsikál*, *hajcsikál*, *lecsücsül*, *kakás*, *bibis* (a *bibi* a „fej”-ben, tehát a szó egészére vonatkozóan nem kaphatott egységes stílusminősítést, annyira eltérő rétegekhez tartozhat egyes jelentéseiben: I.1. jelentésben *gyerm.*, I.2. — *gyerm.* v. *biz.*, I.3. — *átv.*, *biz.*, *ritka*; II.1. — *gyerm.*, *ritka*, II.2. stílusminősítés nélkül; itt jegyzem meg, hogy számos más esetben is hasonló oknál fogva lett valamely szó a maga egészét tekintve stílusminősítés nélküli¹), *csicsigát*, *tányértalpu*, *gingallóz*; *csigabiga*, *picurka*, *pindurka*, *kuc-kuc*, *tőf-tőf*, *giling-galang*, *nagydolog*, *apuci*, *cini-cini*, *pipi*², *bari*, *popsi*, *haskó*, *popó*, *u*, *hu*; *gingalló* (ez utóbbi szó stílusminősítései: *gyerm.*, *hangut.*, *nép.* — itt és az előbbieken az ÉrtSz. alkalmazta rövidítésekkel éltem).

Visszatérve a tőszavakhoz, a 6. ábra gondolkodóba ejtheti az olvasót abból a szempontból, hogy vajon honnan a viszonylag sok *i*-vel végződő *s z a k n y e l v i* szó. Magyarázat helyett íme e szavak: *rabbi*, *szpáhi*, *hoki*, *halali*, *káli*, *prézi*, *snapszi*, *m³*, *remi*, *sémi*, *römi*. *csicseri*, *préri*, *dzsentri*, *t²*, *ulti*, *konfetti*, *vizi*, *szí*, *párszi*; *profi*, *kugli*, *bóvli*, *makaróni*⁽²⁾, *rezi*, *zrinyi* („szaknyelv” természetesen az egyes játékok speciális nyelve is, így került ide például a *snapszi* és az *ulti*). Ugyancsak a 6. ábrából látható, hogy van itt néhány népiesnek minősített elem is, íme: *pudli*, *rékli*, *bugyli*, *bászli*, *hímihumi*, *kusti*; *lajbi*, *budi*, *mándli*, *virtigli*, *kurázi*, *sarzi*; *menázi*.

Remélem, magukat az ÉrtSz. készítőit is némileg megleptem ezekkel az apró listákkal: hiszen eddig ők is mindig csupán egy-egy konkrét szóba ütköztek, nekik egy-egy konkrét szónak a stílusminősítését kellett elvégezniük, és pusztán emlékezetükre voltak utalva annak a kérdésnek eldöntésében, hogy vajon még milyen szavak kerültek ugyanebbe a stílusrétegbe. (Arról nem is szólva, hogy fogalmuk sem lehetett arról: még milyen szavakat lesznek kénytelenek így vagy úgy, bizalmasnak, tréfásnak, durvának stb. minősíteni.) Azt hiszem, a lelkiismeretes, pontos és invenciózus munka nyugodt tudatával szemlélik az ÉrtSz. szerkesztői e miniatűr listákat; elmondhatjuk: nagyjából valóban egységes képet mutat egy-egy stílusréteg, annak itt felvillantott részletében. Egészen szembeszökőek a következetlenségek is — kell-e mondanom, hogy éppen azért szöknek szembe, mert az egyes stílusrétegek alapszíne határozottan, jól el van találva a rajta található egyedek többsége révén? Így valószínű, hogy különösen a stílusban nem (vagy csak egyik-másik jelentésében) minősített *i* végű elemek közül többet is át kellene tenni végső soron a bizalmasak vagy a helytelenek közé (*bubi*, *deci* — a *centi* *biz!* — *murci*, *kroki* stb.). Nyilván szó lehet más részleges átcsoportosításokról is. Ezt most már „nem vice” megállapítani, a teljes listákat lapozgatva. De hiszen éppen azért készítettük el a stíluslistákat, hogy ne csupán a *h o l n a p*, hanem már a *m a* magyar lexikográfusa is, ebből a tekintetből is, jobb, objektívebb szótárt tudjon készíteni, mint az ÉrtSz. — vajon haragszanak-e, haragudhatnak-e ezért az ÉrtSz. alkotói?

¹ L. például: *bubi* 1. *biz.*; 2. *Ját.*; 3. *ritka*, *biz.*; *svindli* 1. *helyt.*, *biz.*, *rosszalló*; 2. *Ját.*; *sifli* 1. *argó*; 2. *táj.*, 3. *táj.*; *pülli* 1. *táj.*; 2. *biz.*, *széptő*; *buli* 1. *Ját.*, 2. *argó*; és így tovább. Vagyis az *i* végű tőszavak között valójában még több a stílusban minősített, mint amit mi itt felvettünk és a 6. ábrán érzékeltettünk; az ÉrtSz. anyagának mélyebbre hatoló ismertetése még jobban alátámasztaná az általunk itt elmondottakat. Nekünk azonban egyelőre ennyi is elég volt; vö. az 1. sz. lapalji jegyzettel.

4. Eddig csak az ÉrtSz.-ről, annak különféle kombinációkban vizsgált anyagáról szóltunk kérdésünkkel kapcsolatosan. Hadd mutassunk rá arra, hogy az eddig érintett szavakhoz hasonló alakulatok, törövidüléssel és *i* véggel, képződtek, képződnek és terjednek még egy fontos területen: a személyneveken. Nem tudom, mi volt előbb, a közfőneveknél kezdődött-e ez az érdekes, gazdaságosságra és színességre törekvő folyamat, vagy épp a megszólításokban — de nyilvánvaló, hogy a két folyamat együtt él mai nyelvünkben, kölcsönösen erősítve egymást. A nevekben tapasztalható e jelenségről itt elsősorban nem azért nem szólok, mert azok nincsenek benn az ÉrtSz.-ban (benne vannak a magyar nyelvben!), hanem mert e kérdéstről a közelmúltban nálam sokkal avatottabb toll két érdekes, gazdag anyagú közleményt is adott nekünk (Rácz Endre: A névrövidítéses becézés újabb előfordulásairól. MNy. 1966. 408—20; ugyanő: Mancí. MNyj. 12: 81—93). Rácz részletesen taglalja a *Mancí* név eredetét, benne az *-n-* és a *-ci* elemét (l. MNyj. i. h., kül. 85—90). A fentebb felsorolt közfőnevek (ritkábban: más szófajok képviselői, de nem tulajdonnevek, mint a *Mancí*) némelyike talán még inkább próbára tenné az etimológus találékonyosságát. Legtöbbször egy pillanatig sincs arról szó, hogy ne tudnánk, milyen tövel áll kapcsolatban az illető *i* végű képződmény (ennyiben tehát könnyebb a dolgunk, mint a *Mancí* esetén), de szokatlan maga a törövidülés, e rövidülés során inetimologikus elemek kerülhettek az új szó hangtestébe stb. E folyamatok s az anyag láttán legalább két kérdés felvetődik: *a*) vajon valóban feltételezhető-e kapcsolat a *Mancí*-féle és a *buli*-féle alakulatok között, létrejöttüket tekintve? *b*) ha igen, vajon nem kell-e a *Mancí*-félék végét (a *Mancí* esetében a *-nci* elemet) kissé könnyedebben kezelni, valahogy a hangutánzó-hangfestő alakulatokhoz hasonlóan nem feltételezni szabályos etimológiai előzményeket? (Sőt, a *b*) kérdés úgy is átfogalmazható, hogy vajon nem egy új, most formálódó hangtörvénnyel van-e dolgunk, mely tehát azért „inetimologikus”, „szabálytalan” stb., mert nem illeszthető eddigi egyetlen szabályunkba sem — de vajon, a nevek esetén hosszú népnyelvi előzmények után, nem születhetnek-e napjainkban is új törvények e téren?) Esetleg még az *-i* melléknévképző és itt tárgyalt szóvégünk kapcsolata is felmerülhet, vö. *házi buli*; az ikerítésre vagy álikerítésre ezek az elemek egyébiránt is nagy hajlandóságot mutatnak (vö. a bevezetőben említett *studi-buli*-val, de már korábban, a *házi buli*-hoz hasonló összerímeltetéssel: *úri muri*). Ezek s az ehhez hasonlók olyan kérdések, hogy még feltenni is alig mertem őket, nem-hogy a megválaszolásukra valamennyire is illetékesnek érezném magamat.

Papp Ferenc